

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Розглянуто підходи до визначення теоретичного змісту мережових структур. Визначено основні передумови розвитку подібних утворень у національній економіці.

The paper deals with approaches to the definition of the theoretical content of network structures. Crucial prerequisites of such business organizations in the national economy are considered.

Ключові слова: партнерські відносини, мережові структури, кооперація, конкуренція, глобалізація.

Keywords: partnerships, network structures, competition, cooperation, globalization.

З розвитком глобалізації та загостренням конкурентних відносин на ринку у суб'єктів підприємництва автоматично виникає необхідність адаптуватися до нестабільних, постійно мінливих умов ділового середовища. Зміна способу та стилю конкуренції, яка на сучасному етапі передбачає не нагромадження ресурсної бази, а її раціональне та оптимальне використання, необхідність дотримуватися екологічних принципів та соціальної відповідальності в бізнесі, пріоритетність створення соціального ефекту над максимізацією прибутку – все призвело до появи нових ринкових утворень, які у науковій літературі визначають як мережові. Відзначимо, що мережові структури – не нове, а навпаки, цілком поширене в економіці явище, яке раніше мало дещо інше змістове забарвлення, назву та особливі форми прояву. Так, наприклад, поява цехів та їх спеціалізація на виготовленні певного товару, який передають з одного цеху в інший, потім виникнення мануфактурного виробництва, заводів та фабрик, які у своїй діяльності починають дедалі частіше використовувати методи кооперації – подібні історичні моменти вже вказують на появу деяких ознак мережового способу господарювання. Більш окреслених та зрозумілих рис мережові утворення набувають у середині XIX ст., коли з'являється всесвітньовідома корпорація, яка на певних пільгових умовах передавала іншим суб'єктам підприємництва право на ремонт, обслуговування та продаж власних швейних машинок. Інакше кажучи, мережові утворення мають багату історичну спадщину і свої сучасні особливості, які потребують детального вивчення та дослідження.

Проблемами становлення та розвитку мережових структур займалися такі вітчизняні науковці як Гриценко А., Ігнатюк А., Лиса С., Філюк Г., Шведюк О.; російські – Гладілін А., Толконнікова, Усик Н. та зарубіжні – Кастельс М, Патюрель Р., Портер М., Старк Д. та інші, які зробили значний внесок у з'ясування економічного змісту мережових утворень, особливостей функціонування, їх переваг та недоліків тощо. Однак існує ряд питань, які потребують певних уточнень та доопрацювання, зокрема проблеми розвитку мережових структур, сучасні форми їх прояву, фактори та

чинники, які сприятливо чи негативно вплинули на поширення подібних організацій у різних країнах.

З огляду на це, метою статті є визначення основних передумов зародження та формування мережевих структур у національній економіці.

На наш погляд, варто підкреслити деяку особливість процесу появи та розвитку мережевих структур. Історичні факти свідчать, що він прийшов на зміну активним хвилям процесів злиття та поглинання. Прагнучи досягти однакової мети (раціональне використання об'єднаної ресурсної бази та отримання за рахунок цього прибутку), але використовуючи різні способи її досягнення, суб'єкти підприємницької діяльності починають усвідомлювати ефективність та привабливість партнерських утворень. Основна перевага полягає в тому, що стосунки між учасниками формуються не на умовах чіткої ієрархічності та підпорядкованості, а на принципах взаємозалежності і рівнозначності. Такий підхід свідчить про перехід суб'єктів підприємництва на якісно новий рівень господарювання – на той, якого вимагають сучасні економічні реалії.

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу основних передумов виникнення мережевих утворень, на нашу думку, варто дещо уточнити теоретичний зміст подібного економічного явища. Посилаючись на наукові праці вітчизняних дослідників, знаходимо наступне трактування: «...під мережевою структурою у сфері господарювання розуміється мережева організація, мережеві форми організації, між фірмові мережі, організаційні мережі, гнучка спеціалізація, квазі-фірма тощо.» [7, с.23]. На наш погляд, використовуючи подібний підхід, автор зводить тлумачення економічної категорії лише до переліку слів-синонімів, які можна використати для уточнення, а не визначення сутності мережевих організацій.

Також досить часто у фаховій науковій літературі спостерігається асоціювання, а подекуди і отожднення мережевих структур з кластерами, франчайзинговим підприємством, альянсом, холдингом тощо. Очевидно, що всі ці поняття взаємопов'язані, проте тут мова йде вже про форми та способи прояву мережевих організаційних структур у ринковому середовищі.

Не можна залишити поза увагою творчі здобутки та праці таких провідних західних науковців як Кастельса М. та Патюреля Р. Зокрема, Кастельс М. визначає пропонує наступний підхід: «Мережева структура – комплекс взаємопов'язаних вузлів, конкретний зміст яких залежить від характеру тієї чи іншої мережевої структури.» [3, с. 78]. З нашої точки зору, запропоноване визначення – дещо абстрактне та узагальнене, а отже потребує певної деталізації та уточнення. Згідно з поглядами французького професора Патюреля Р., мережева структура – це мережа з її вузлами та зв'язками, яка формується з метою досягнення цілей у відповідності до потреб та очікувань партнерів та ділової кон'юнктури [6, с. 77]. На нашу думку, подібні визначення можна дещо конкретизувати та доповнити. Посилаючись на наукові доробки провідних економістів, ми пропонуємо визначати мережеву структуру як партнерську структуру, побудовану на принципах взаємозалежності та рівності всіх учасників, яка створена з

метою раціонального використання ресурсної бази та отримання економічного ефекту від спільної діяльності.

Отже, з'ясувавши більш змістовно сутність та природу мережевих структур, пропонуємо проаналізувати причини та передумови їх появи в економіці. Постійно мінливі умови ринкової кон'юнктури та динамічний процес глобалізації призвели до того, що конкурентні відносини почали набувати дещо іншого змісту, ніж раніше. Сьогодні конкурувати один з одним можуть навіть партнери, які входять до складу однієї і тієї ж об'єднаної організаційної структури. При цьому подібний тип ділових зв'язків не спричиняє негативних наслідків, а, навпаки, забезпечує переваги та зиски для учасників ринку.

Підкреслимо, що в останні десятиліття у підприємницькій діяльності істотного значення та пріоритетності набув фактор часу. Здатність оперативно діяти та швидко приймати рішення забезпечує суб'єктам господарювання конкурентні переваги та підвищує продуктивність праці, а звідси – прибуток фірми.

Поява та використання нових методів і підходів в управлінні підприємствами також сприяло появі мережевих структур. Адже подібні утворення мають складний організаційний механізм, регулювати який можна лише, використовуючи сучасні та новітні способи управління та контролю за діяльністю фірми.

Зміна ринкових стратегій та економічної орієнтації фірми певним чином позначилися на процесі розвитку мережевих утворень. Суб'єкти підприємництва починають дещо змінювати свою професійну орієнтацію, дедалі частіше зосереджуючи увагу на розширенні ринків збуту та відмови від одноосібної діяльності. Пошук партнера, встановлення з ними довготривалих ділових стосунків, пропорційний розподіл обов'язків та ризиків, використання спільного ресурсного потенціалу – сьогодні це основні напрями діяльності тих фірм, які прагнуть відповідати вимогам сучасності та усвідомлюють економічні реалії.

Активна розробка і вдосконалення інноваційних продуктів та їх використання у різних галузях економіки вплинуло на поширення мережевих утворень. Будь-яка мережа, як правило, має розгалужену структуру, підрозділи якої часто знаходяться у різних кінцях світу, однак потребують чіткої та синхронної координації. Останні досягнення в галузі інновацій дають можливість налагодити подібний процес ефективно, з мінімальними затратами часу, коштів та людських ресурсів.

Продовжуючи аналізувати передумови розвитку мережевих структур, варто підкреслити, що науково-технічний прогрес став підґрунтям для формування наступного важливого чинника, а саме мова йде про розширення кордонів між країнами та їх поступова умовність. Ринок стає глобальним і автоматично розширюються горизонти та масштаби діяльності суб'єктів господарювання. Подібні процеси створюють сприятливі умови для налагодження партнерських відносин між усіма учасниками мережевих утворень, незалежно від сфери та виду їх діяльності.

Також бурхливий науково-технічний розвиток вплинув на оцінку та використання наявних у підприємства ресурсів. В епоху автоматизованих надшвидкісних технологій

суб'єкти господарювання чітко усвідомлюють ступінь важливості та значущості інформації та знань як стратегічних ресурсів. Якомога більша кількість та якість останніх дає підприємницьким структурам шанси завжди випереджати своїх конкурентів. Мережеві організації – це саме ті господарські утворення, яким отримати та використовувати подібні ресурси значно легше та простіше. Адже сама мережа передбачає велику кількість учасників з різних країн та різних сфер зайнятості, що дає змогу обмінюватися досвідом та іншими наявними активами. Застосування новітніх технологій цей процес обміну значно прискорює та спрощує. Одним словом, існують всі підстави розглядати зміну поглядів щодо ресурсної орієнтації і виділення нових пріоритетів при її формуванні як чинники розвитку мереж у національній економіці.

Як показує практика, до ланцюга мережевих утворень входять переважно підприємства середніх та малих розмірів, адже вони найбільш гнучко здатні адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури. Однак часто перед подібними суб'єктами господарської діяльності постають істотні проблеми фінансового, управлінського, організаційного кадрового та іншого характеру, вирішити які допомагає великий бізнес та співпраця з ним. Таким чином, усвідомлення надзвичайної важливості сектору малого підприємництва та формування з його розвитком потужного середнього класу в економіці кожної країни – ті фактори, які дали імпульс для поширення мережевих утворень.

Підвищення рівня ділової етики забезпечує гармонійний розвиток господарських відносин між учасниками ринку. Взаємна довіра та відповідальність партнерів, які провадять свою діяльність як за юридично оформленими, так і вербально закріпленими домовленостями, передують появі нових форм співпраці та кооперації. Сьогодні культурні та етнічні особливості не можуть стати вагомою причиною відмови стати учасником об'єднаних підприємницьких структур, оскільки у бізнесі відбулися істотні якісні зміни, які заклали міцний фундамент для організації партнерського співробітництва.

Сьогодні активно продовжують формуватися нові правила та вимоги участі у ділових колах. Насамперед вони стосуються соціалізації та екологізації бізнесу. В умовах обмежених ресурсів фірми усвідомлюють пріоритетність цих напрямків і зобов'язані їх реалізовувати. Мережевим утворенням значно легше та вигідніше дотримуватися подібних принципів, оскільки спільна та взаємна участь дає можливість обмінюватися наявними ресурсами та пропорційно розподіляти свої обов'язки як перед партнерами, так і суспільством.

Таким чином, активна поява та розвиток мережевих утворень – це не просто черговий ефективний спосіб адаптації до мінливих умов ринкової кон'юнктури, а ціла філософія та дієва стратегія для підприємств, які прагнуть якомога довше залишатися учасниками ринкових відносин та зміцнювати при цьому конкурентні позиції. Мережеві структури мають багату історичну спадщину та пройшли тривалий процес свого становлення, що, у свою чергу, дає змогу виділити групу основних факторів, які сприяли появі цього масштабного явища. З'ясування передумов розвитку подібних

партнерських утворень сприяли більш глибокому аналізу їх сутнісного змісту, а також виокремленню як позитивних, так і негативних рис подібного економічного феномену. На наш погляд, серед усіх вище згаданих чинників, найістотнішим, зрештою, виступає той факт, що конкуренція набула якісно нового відтінку і стала актуальною між партнерами. Очевидно, говорити про значущість кожного окремого фактора сенсу немає, оскільки їх істотний вплив на поширення мереж відбувався комплексно, протягом довготривалого процесу. Такі події внесли суттєві корективи у зміну умов діяльності ринкових структур та форми їх прояву. Інакше кажучи, мережеві організаційні структури стали перспективною сферою діяльності для тих, хто розуміє та усвідомлює всі зиски від партнерства, і яка виникла як гнучка відповідь на досить завищені вимоги епохи глобалізації.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані зі з'ясуванням особливостей та доцільності формування мережевих організацій у вітчизняній економіці, посилаючись на досвід розвинених країн світу.

Література

1. Гладилін А., Толоконникова Т. Реалізація сбытової стратегії підприємства на основі підприємницьких мереж // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2005. – №2. – <http://www.nestu.ru>
2. Кавун О. Підприємницькі мережі у роздрібній торгівлі України: сутність, класифікація і перспективи формування // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №5 (107). – С.96-100
3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. – М.: ГУ – ВШЭ, 2000. – 520 с.
4. Лиса С. Проблеми і переваги управління ланцюгами постачання торговельних мереж на ринку України // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №9 (111). – С.137-143
5. Назаров Л. взаимодействие розничных торговых сетей с поставщиками // Маркетинг. – 2009. - №2. – С. 70-78
6. Патюрель Р. создание сетевых организационных структур // Проблемы теории и практики управления. – 1997. - №3. – С. 76-81
7. Шведюк О. визначення мережевої структури як сучасної форми координації економічної діяльності // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №5 (107). – С.22-29
8. Усик Н. Глобальная экономика: обоснование управленческих модернизаций // Менеджмент сегодня. – 2009. - №10. – С.13-23